

Podiumkunsten

Opera

		Aangevraagd	Geadviseerd/ *Gereserveerd
			<i>Bedragen in euro's</i>
Nationale Opera & Ballet	Amsterdam	30.760.300	30.760.300
Nederlandse Reisopera	Enschede	5.658.300	*5.658.300
Opera Zuid	Maastricht	3.500.000	1.888.300

De categorie

De Regeling op het specifiek cultuurbeleid bevat twee artikelen over opera in de Culturele basisinfrastructuur 2025-2028 (BIS). Artikel 3.22 bepaalt dat er één instelling is, gevestigd in een 'kernpunt'^[1], die grootschalig opera-aanbod verzorgt dat zich internationaal onderscheidt door een excellent uitvoeringsniveau. Voor dit artikel is het subsidieplafond vastgesteld op 30.760.300 euro. Artikel 3.23 behelst twee instellingen: één met haar standplaats in de regio Oost (lid 1, subsidieplafond: 5.658.300 euro) en één met haar standplaats in de regio Zuid (lid 2, subsidieplafond: 1.888.300 euro). De drie instellingen dienen een breed repertoire aan te bieden en inzake talentontwikkeling samen op te trekken, waarbij de instelling in het kernpunt de coördinatie heeft. Deze instelling heeft geen reisverplichting, in tegenstelling tot de andere twee. De (grotere) instelling uit de regio Oost moet een groot landelijk publieksbereik realiseren. De (kleinere) instelling uit de regio Zuid heeft een spreidingstaak in de eigen regio.

Algemene indruk

De raad stelt vast dat de instellingen binnen het artikel Opera, hoewel gering in aantal, het genre opera veelzijdig invullen en ontwikkelen. De instellingen zijn in omvang en aard onvergelijkbaar en vullen elkaar daarmee mooi aan. Voor de periode 2025-2028 zijn drie aanvragen ingediend, alle afkomstig van de huidige BIS-instellingen: Nationale Opera & Ballet, De Nationale Opera (hierna: DNO) voor artikel 3.22, de Nederlandse Reisopera (hierna: Reisopera) voor artikel 3.23/regio Oost, en Opera Zuid voor artikel 3.23/regio Zuid. In de internationale operawereld telt Nederland mee dankzij DNO. De afgelopen jaren heeft deze instelling haar positie in de internationale top bevestigd. In vergelijking met DNO zijn de Reisopera en Opera Zuid kleinschalig, maar hun functie en stemgeluid zijn even belangrijk. De Reisopera draagt zorg voor een landelijke dekking van opera en brengt een breed repertoire op een vrij toegankelijke manier naar de mensen toe. Opera Zuid doet dat ook, met name in de regio Zuid, maar kiest daarbij vaker voor verrassender titels, schuwt het experiment niet en is onvermoeibaar in

haar steun aan jong talent. Opera Zuid is een kleine maar krachtige motor achter de vernieuwing van het operagenre.

Opvallend is dat alle drie de aanvragers zich meer proberen te verhouden tot maatschappelijke ontwikkelingen, meer regisseurs van buiten de opera aantrekken en meer vrouwen in de artistieke teams opnemen. Waar er wel wordt stilgestaan bij de buitenwereld, wordt er echter nauwelijks stilgestaan bij het eigen functioneren; wat ging er goed, wat kan er beter? Wel uiten alle aanvragers grote zorgen over het eigen financiële overleven en voortbestaan. Zo stelt DNO dat er zoveel eigen vermogen nodig is om de begroting rond te krijgen dat eind 2028 de bestemmingsreserve opera de ondergrens zal bereiken en past de Reisopera in haar aanvraag een ongeoorloofde jaarlijkse indexatie op de subsidie toe. Opera Zuid maakt een radicaal statement: om haar basisfunctie naar behoren te kunnen blijven vervullen acht zij een subsidiebedrag nodig dat dubbel zo hoog is als het maximaal beschikbare budget. Eens of oneens, al deze stellingnames tonen in elk geval dat de verhouding tussen taken, ambities en mogelijkheden knelt. Daarbij moet niet worden vergeten dat het genre zelf per definitie al relatief kostbaar is, vanwege het traditioneel vaak aanwezige orkest en koor en de theatrale vormgeving.

De gezamenlijke inspanning op het gebied van talentontwikkeling die de instellingen volgens de regeling moeten leveren, krijgt ook de komende jaren gestalte in het tweejarige traject De Nationale Opera Studio (DNOS). Hierin is plaats voor zes zangers. Jaarlijks wordt er een productie gemaakt die op reis gaat. De raad is positief over de toegenomen samenwerking van DNO met de Reisopera en Opera Zuid binnen DNOS. Wel vindt hij het spijtig dat de deelnemers niet in beide jaren een volledig theatrale ervaring wordt geboden nu de helft van de producties semi-concertant is geworden of een workshopvorm krijgt. Juist jonge zangers hebben de totaalervaring nodig. Ook vindt de raad het onterecht dat de schaarse deelnemersplekken soms worden ingenomen door talenten die de DNOS-ervaring niet meer echt nodig hebben en dat er weinig plekken worden gereserveerd voor Nederlandse of in Nederland opgeleide zangers. De drie partners mogen hierop kritischer zijn.

In alle plannen ziet de raad aandacht voor het bereiken van nieuw publiek. De instellingen zijn zich bewust van hun taak op dit gebied, maar worstelen nog wel met de juiste aanpak. In de programmering komen veelzijdiger verhaalperspectieven aan bod en er wordt gezocht naar nieuwe infrastructuur om opera kleinschaliger te presenteren en daarmee mogelijk ander publiek te trekken. De nieuwe Studio Boekman van DNO is hiervan een voorbeeld. Aangezien de gemiddelde ticketprijs bij opera een drempel kan zijn voor mensen met een kleine beurs, is de raad ook blij met de initiatieven op het gebied van prijsdifferentiatie en hoopt hij dat dit instrument verder wordt geïmplementeerd.

De kwaliteit van de aanvragen van DNO en Opera Zuid is hoog. Helaas blijft de aanvraag van de Reisopera daarbij achter. De daarin genoemde titels en namen zijn veelbelovend, maar in het plan ontbreken samenhang, onderbouwing en reflectie. Wat het nog lastiger maakt om de artistieke kwaliteit van het plan te beoordelen, was de afwezigheid van een artistieke eindverantwoordelijke bij de Reisopera op het moment dat de aanvraag werd ingediend.

Zal het plan in de toekomst gedragen blijven, zal het plan de gewenste kwaliteit krijgen? Vlak voor het uitkomen van de BIS-adviezen werd bekendgemaakt dat er per 1 september 2024 een nieuwe artistiek directeur aantreedt. Het is aan hem om deze uitdaging op te pakken.

Enthousiast is de raad over het goed doordachte activiteitenplan voor de subsidieperiode 2025-2028 van Opera Zuid. Zij kiest voor een origineel en sprankelend programma met jaarlijks een bescheiden aantal producties: twee grotezaalproducties, één kinderopera, één community opera en één talentontwikkelingsproductie in samenwerking met de andere operagezelschappen in de BIS. De programmalijnen vormen een organisch en evenwichtig geheel: ze zijn thematisch en muzikaal verbonden en ook de uitgangspunten – artistieke excellentie, maatschappelijke impact en toegankelijkheid – komen erin samen.

Ook over het activiteitenplan van DNO is de raad te spreken. Hij waardeert het dat DNO de ingeslagen weg naar artistieke vernieuwing de komende jaren zal voortzetten. Voor de grote zaal is gekozen voor een gebalanceerde mix tussen verschillende vormen en genres van opera, met een focus op Duits, Italiaans en Oost-Europees repertoire, barok- en klassieke opera, en – vooral tijdens het ‘Opera Forward Festival’ (OFF) – nieuwe opera’s. De raad mist evenwel meer hedendaags repertoire in de programmering buiten OFF. De beschreven maatschappelijke thema’s en invalshoeken zijn interessant en vooral op muzikaal gebied zijn de (internationale) artistieke teams verrassend divers.

Een aandachtspunt voor alle gezelschappen is de samenstelling van de raden van toezicht. De raad spoort de instellingen aan om niet alleen alert te blijven op een diverse samenstelling, maar ook om juist binnen hun raad van toezicht professionele opera-expertise te waarborgen. De raad vindt het van groot belang dat raden van toezicht bij culturele instellingen ook bij machte zijn om artistiek-inhoudelijk toezicht te leveren.

Afwegingen

Op basis van het aantal aanvragen hoeft de raad geen keuzes te maken: er zijn per artikel niet meer aanvragen ingediend dan er plaatsen beschikbaar zijn. Toch bevindt de raad zich in een lastig parket: twee van de drie instellingen hebben het subsidieplafond voor hun categorie overvraagd. De Reisopera, het gezelschap in de regio Oost, heeft een indexatie toegepast die zij niet mag toepassen en Opera Zuid, het gezelschap in de regio Zuid, vraagt om een verdubbeling van het maximaal beschikbare subsidiebedrag.

De raad adviseert om de Reisopera het bedrag toe te kennen dat volgens de regeling beschikbaar is: 5.658.300 euro. Gezien de matige artistiek-inhoudelijke kwaliteit van de aanvraag van de Reisopera adviseert de raad om aan deze subsidieverlening wel een voorwaarde te verbinden.

De kwestie-Opera Zuid heeft meerdere kanten. Het huidige financieringsmodel voor opera is naar het oordeel van de raad achterhaald. Er is mettertijd een scheve subsidieverdeling ontstaan: het budgettaire verschil in de regeling

tussen beide regionale gezelschappen is extreem groot en doet geen recht aan de praktijk. Ook vindt de raad dat Opera Zuid structureel meer armslag nodig heeft dan het beschikbare bedrag volgens de regeling om haar basisfunctie als volwaardig operagezelschap te kunnen vervullen. Haar plan is zowel artistiek-inhoudelijk als in maatschappelijk opzicht onderscheidend en haar activiteiten zijn van onmisbare waarde voor een breed opera-aanbod in de regio Zuid. Tegelijkertijd is de raad gebonden aan de regeling en kan hij binnen dat kader geen hogere financiering bepleiten dan het maximaal beschikbare subsidiebedrag van 1.888.300 euro. Hij hoopt dat het ministerie Opera Zuid actief wil ondersteunen met aanvullende financieringsmogelijkheden, zodat er een reële oplossing komt voor de instelling.

Het activiteitenplan van DNO is dermate vertrouwenwekkend dat de raad adviseert het aangevraagde bedrag te honoreren. Hij geeft DNO wel een aandachtspunt mee.

Eindnoten

1

De kernpunten zijn gemeente Amsterdam, gemeente Arnhem, gemeente Den Haag, gemeente Groningen, gemeente Maastricht en gemeente Utrecht en Brabantstad.